

УДК 902:061.6:378.4 (477.83-25)“2000/2005”

МИХАЙЛО ФИЛИПЧУК

**ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ
ЛНУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА В 2000-2005 РР.**

У статті висвітлюється діяльність Інституту археології Львівського університету, створеного у 2000 р. Основними завданнями Інституту є організація та здійснення фундаментальних досліджень у галузі середньовічної археології, розв'язання проблем етногенезу слов'ян та державотворчих процесів у Прикарпатті.

Ключові слова: Інститут археології, археологічні дослідження, етногенез слов'ян, ранньослов'янська археологія, міжнародна конференція.

Вивчення етнокультурних коренів та культурно-побутової самобутності народу (як власного, так і чужих), механізмів та закономірностей її формування, співвідношення специфічних та загальних рис в етнічній культурі неможливе без об'єктивного дослідження минулого України, починаючи від тих часів, які становлять предмет дослідження археології та стародавньої історії. Адже територія України винятково багата на старожитності різних епох і народів, яка завжди була зручною для проживання. Археологічні пам'ятки утворюють тут неперервний ланцюг розвитку, починаючи від найдавніших часів.

Археологічна наука у Львові має давні європейські традиції, започатковані ще в другій половині XIX ст. До її становлення та розвитку причетні як вітчизняні, так й іноземні вчені. Серед відомих львівських археологів кінця XIX – 30-х років XX ст. почесне місце займають І. Шараневич, В. Карпович, Л. Чачковський, Я. Пастернак, М. Смішко, В. Демитрикевич, І. Коперницький, К. Гадачек, Т. Сулімірський. Вагомий внесок у розвиток археологічної науки в Галичині зробив М. Грушевський, беручи активну участь в розкопках низки визначних історичних пам'яток. У довоєнний час у Львові опубліковано велику кількість важливих наукових праць про археологічні дослідження в Галичі, Пліснеську, Луговому (Чехах), Висоцьку, Неслухові, Верхній Липиці та ін. Осередками археологічного вивчення краю були Наукове товариство імені Т. Шевченка та дві кафедри археології Львівського університету. В післявоєнний час на базі Інституту суспільних наук АН України та кафедри археології Львівського державного університету сформувалися археологічні осередки, в яких працювали відомі спеціалісти-археологи М. Смішко, І. Свешніков, О. Черниш, В. Ауліх,

В. Баран, М. Пелешишин та багато ін. Результатом досліджень стали фундаментальні наукові видання в зазначеній галузі.

У роки комуністичного тоталітарного режиму археологія в Україні зазнала штучних обмежень, унаслідок чого суттєво відстала у своєму розвитку від досягнень світової науки. Разом з тим, на сьогодні Львів (поряд з Києвом, Одесою, Харковом) є одним із провідних центрів розвитку археологічної науки в Україні. Поряд з науково-дослідними інституціями академічного та культурно-просвітницького плану, археологічна наука культивується і в стінах Львівського національного університету імені Івана Франка. При Львівському національному університеті діє один з найкращих у ВУЗах України археологічний музей, створений у 1967 р. Його колекції поповнюються внаслідок проведення щорічних археологічних експедицій викладачами історичного факультету.

З метою поліпшення науково-пошукової роботи в галузі археології, з ініціативи ректора Львівського національного університету проф. І. Вакарчука 20 вересня 2000 р. створено Інститут археології. Його головними завданнями визначено організацію та здійснення фундаментальних досліджень у галузі археології на теренах західних областей України. Інститут спрямовує свої зусилля на вирішення таких важливих для нас проблем, як етногенез слов'ян та становлення державотворчих процесів в Українському Прикарпатті в другій половині I тис. н. е. Особливе місце в його наукових планах займають питання ранньослов'янської археології та археології Києворуської доби.

Інститут очолює Михайло Филипчук, кандидат історичних наук, доцент кафедри археології та історії стародавнього світу, спеціаліст в галузі археології слов'ян, автор та співавтор близько 50 наукових статей, публікацій та монографій. Постійним працівником Інституту, з часу його створення, є молодший науковий співробітник – Петро Довгань, спеціаліст з археології Києворуського періоду, автор та співавтор 35 наукових статей та публікацій. З 2003 р. на посаді наукового співробітника в Інституті працює кандидат історичних наук, асистент кафедри археології та історії стародавнього світу – Наталія Білас, автор понад 10 наукових статей та публікацій. З 2001 року з Інститутом тісно співпрацює Наталія Стеблій – науковий працівник археологічного музею Львівського університету, автор понад 10 наукових статей, яка спеціалізується в галузі ранньослов'янської археології.

Науковими консультантами Інституту є: Володимир Баран – член-кореспондент НАНУ, доктор історичних наук, провідний науковий співробітник Інституту археології НАНУ та Деонізій Козак – доктор історичних наук, заступник директора Інституту археології НАНУ, завідувач відділу слов'янської археології Інституту археології НАНУ.

Наявний науковий потенціал Інституту в співпраці з іншими установами дає змогу вирішувати наступні проблеми: “Етнокультурні та державотворчі процеси в I – на початку II тисячоліття н. е. в Українському

Прикарпатті”, “Походження та становлення ранньосередньовічних міст в західноукраїнському регіоні”, “Етногенез слов’ян”, “Етногенез, рання історія та міграційні процеси слов’ян в середині I тис. н. е.” та ін. Співпраця Інституту ґрунтується на складених Угодах про наукову співпрацю на 2001 - 2005 рр. в галузі первісної та ранньосередньовічної археології з Інститутом археології НАН України, Інститутом археології Словенської академії наук та мистецтв (м. Любляна), Інститутом карпатознавства Ужгородського національного університету, Буською гімназією ім. Є. Петрушевича, “Будинком Юного Туриста” Залізничного району м. Львова. Планується підписання подібних Угод з кафедрою археології Університету імені Марії Кюрі-Склодовської в Любліні (Республіка Польща), Львівською академією мистецтв та іншими навчальними і науково-дослідними центрами, де культивується археологія.

Крім того, наш науковий підрозділ приймає участь в міжнародних проєктах. Спільно з Інститутом археології Словенської академії наук та мистецтв (м. Любляна) впродовж 2003-2004 рр. виконано тему “Взаємозв’язки між Словенією та Україною в ранньому середньовіччі”, в якій крім історичних узагальнень здійснено розробку нових підходів у систематизації пам’яток середини I тис. н. е. у Центральній та Центрально-Східній Європі. За результатами дослідження підготовлено розширений каталог ранньосередньовічних слов’янських пам’яток у західному регіоні України та на території Словенії, а також створено комп’ютерну тест-програму баз даних.

У межах університету Інститут тісно співпрацює з історичним факультетом у галузі підготовки фахівців-археологів. Працівники інституту постійно готують студентів для участі в міжнародних студентських конференціях.

Упродовж 2001-2003 рр. Інститут завершив виконання планової теми “Етнокультурні та державотворчі процеси в I – на початку II тис. н. е. у Верхів’ях Сяну, Дністра та Західного Бугу”. Виконавцями теми були також викладачі-сумісники кафедри археології, античності і середньовіччя (зараз кафедра археології та історії стародавнього світу), Володимир Баран – член-кореспондент НАНУ, доктор історичних наук, провідний науковий співробітник Інституту археології НАНУ та Деонізій Козак – доктор історичних наук, заступник директора Інституту археології НАНУ, завідувач відділу слов’янської археології Інституту археології НАНУ.

У березні 2001 р. Інститут археології спільно з кафедрою археології, античності й середньовіччя та музеєм археології провів у Львові-Яворові Міжнародну археологічну конференцію “Етногенез та рання історія слов’ян: нові наукові концепції на зламі тисячоліть”. Метою форуму було відродження традицій археологічної науки у Львівському університеті, закладеної ще в середині XIX ст. На пленарних та секційних засіданнях розглядалися два блоки проблем: концепції і теорії етногенезу та ранньої

історії слов'ян, в яких окреслені нові підходи у кристалізації слов'янського ядра в поліетнічних культурах першої половини I тис. н. е., міжетнічні взаємодії, заселення слов'янами різних територій Центральної, Південної та Східної Європи; соціально-економічні, політичні, духовні й державотворчі процеси, що проходили в слов'янських спільнотах упродовж другої половини I – на початку II тис. н. е. За підсумками роботи конференції було опубліковано матеріали під однойменною назвою ("Етногенез та рання історія слов'ян: нові наукові концепції на зламі тисячоліть". Львів, 2001. 293 с.). В роботі взяли участь: В. Баран, Д. Козак, І. Винокур, Р. Терпиловський, Б. Магомедов, Я. Баран, В. Петрашенко, М. Филипчук, О. Осаульчук, Т. Милян, П. Довгань, Н. Стеблій, Р. Чайка, Я. Онишук (Україна), В. Седов (Росія), Л. Галушка (Чехія), А. Коковські (Польща), М. Тельнов (Молдова) та інші провідні спеціалісти з країн Центральної та Південно-Східної Європи.

У вересні 2002 р. Інститут археології Львівського національного університету імені Івана Франка спільно з Інститутом археології Національної академії наук України та Інститутом Прото- і ранньої історії Віденського університету (Австрія) за сприянням посольства України в Австрії та Українсько-австрійського бюро кооперації в галузі науки, освіти та культури провели міжнародну конференцію "Нові технології в археології". Її головною метою було оприлюднення новацій в галузі теорії і методики археологічних пошуків. Наукові розробки, запропоновані фахівцями України (В. Баран, Д. Козак, Н. Гаврилюк, М. Тимченко, Г. Пашкевич, К. Бунятян, Д. Недопако, А. Томашевський, О. Козак, О. Сминтина, М. Филипчук, О. Осаульчук, Т. Милян, П. Довгань, Н. Стеблій, Р. Чайка, Н. Войцешук), Австрії (Ф. Дайм, Б. Чех, Г. Шаррер, Б. Бюллер), Чехії (І. Плейнерова), Словенії (А. Плетерський), Росії (Д. Коробов) засвідчили поступову трансформацію науки від допоміжної до окремої історичної дисципліни, з притаманними лише їй методами досліджень. Підсумком роботи конференції стала публікація матеріалів під однойменною назвою (340 с.).

Головними об'єктами досліджень Інституту в даний час є: ранньосередньовічні городища Плісесько, Буськ, Підгородище, Старий Збараж; селища Ріпнів II, III, які одночасно із вивченням інших пам'яток дають змогу висвітлювати складні етнокультурні та державотворчі процеси I – поч. II тис. н. е., а також пізньосередньовічний замок у Збаражі.

За короткий час свого функціонування, зусиллями працівників Інституту створено необхідну матеріально-технічну базу: обладнано керамічну та хімічну лабораторії для камерального опрацювання археологічних знахідок, обліковано фондові колекції археологічних матеріалів, отриманих університетськими експедиціями за останні 30 років, сформовано спеціалізовану бібліотеку, куди ввійшли монографії, щорічники, збірники статей та журнали, видані в Україні та в країнах Центрально-Східної Європи.

У приміщенні Інституту обладнано навчальну аудиторію для занять студентів зі спеціальності “Археологія”.

Детальна інформація про Інститут міститься на Web-сторінці університету (<http://www.franko.lviv.ua>).

**МУКНАЈЛО PHYLYPCHUK
THE INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY OF IVAN FRANKO NATIONAL
UNIVERSITY OF L’VIV IN 2000-2005.**

Activity of the Institute of archaeology of L’viv University is analyzed in this paper. This institution was founded in 2000. The general task of the Institute is to organize and carry out fundamental research in sphere of medieval archaeology, to investigate the problems of the origin of Slavs and formation of states in Sub-Carpathian Region.

Key words: Institute of archaeology, archaeological research, origin of Slavs, Early Slavic archaeology, international conference

*Стаття надійшла до редколегії 6.10.2005
Прийнята до друку 15.10.2005*